

מסע אישי | סרט

ולבימאית. "סבתא שלי עשתה כל דבר בהתכוונות מלאה. היא הייתה כולה בעניין כשקילפה את התפוחים, כשמוגה צבעים לקעריות וכשערבבה בעזרת ענף את תערובות הלבן והכחול כדי להגיע לגוון התכלת שבו צבעה מדי פסח את קירות המלון שלה. כל העבודה הזאת, שנעשתה ב'פול אינטגרטי', היא זן במיטבו".

מספריה של פורטוגלי, "תפיסה הוליסטית אמנותית. קל להבין למה חשוב היה לה לחלוש על כל היבטי הסרט, אם מבינים את תפיסת העולם ההוליסטית-אנושית שלה שבאה לידי ביטוי קודם כול בשפתה האדריכלית. על עיקרי שפה זו אפשר ללמוד בהרחבה מאוד מנספריה של פורטוגלי, "תפיסה הוליסטית אמנותית".

"סבתא שלי עשתה כל דבר בהתכוונות מלאה. היא הייתה כולה בעניין כשקילפה תפוחים, כשמוגה צבעים לקעריות וכשערבבה בעזרת ענף את תערובות הלבן והכחול כדי להגיע לגוון התכלת שבו צבעה מדי פסח את קירות המלון שלה. כל העבודה הזאת, שנעשתה ב'פול אינטגרטי', היא זן במיטבו".

הולצים סמוי וגלוי

הרוח הזאת של פורטוגלי שורה על כל 72 הדקות של הסרט המינימליסטי והמדיטטיבי הזה, סרט היברידי שהוא לא רק אמנות או תיעודי - לא קל לתייג אותו לקטגוריות מוחלטות - ולכן קשה היה לפסטיבלים לקבל אותו; וכך מוצאת את עצמה היוצרת מפיצה אותו בצמנה. הסרט כולל מילים במשורה, שאותם היא משמיעה בקולה "דק כדי להבהיר קצת את הסאב טקסט". פורטוגלי גם בחרה את קטעי המוזיקה המלווים את הסרט, וגם ביימה, ערכה ועיצבה אותו

באדריכלות", שבלבו המרכז למוזיקה והספרייה "ע"ש פליציה בלומנטל שתכננה, השוכן בכיכר ביאליק שבתל אביב. שם, ובמבנים הפרטיים והציבוריים האחרים שתכננה (למשל ברחובות השומר, דבורה הנביא ורש"י בתל אביב, ועוד), מודגמת תפיסתה של פורטוגלי את המבנה כמכלול שלם - כאשר כל חללי הפנים והחוץ ופריטיהם משלימים זה את זה ותלויים זה בזה באופן אורגני ובלתי ניתן להפרדה. בתוך כך ניסתה פורטוגלי לדמיין ולהבין איך חייו בו אנשים ובאילו

מימין ובעמוד זה:
מתוך הסרט.
בצילום: נילי פורטוגלי

בעקבות סבתא ה"זן מסטר"

נילי פורטוגלי, אדריכלית מקורית, מרצה, חוקרת ובימאית, הוסיפה לרשימת יצירותיה הבנויות והמודפסות סרט ייחודי עטור שבחים שבו שביל קליפות תפוחים מוליך את הצופים אל ילדותה במלון של סבתא בצפת, ילדות שתשפיע בהמשך על כלל יצירתה | יעל אפרתי

לפתן לאורחי בית המלון שלה, ובכל כמה ימים היא תתחיל הכול מהתחלה. הסבתא הזאת, שחיה וניהלה את בית המלון בעיר העתיקה של צפת לפני עשרות שנים, היא המקום שאלי שבה פורטוגלי הילדה במשך שנים: בקיץ ובחורף, במהלך החגים ובימי החופשות, ושם, כשהיא מלווה את סבתא במלאכות חייה, ספגה באופן לא מודע רגשות, מוחשבות ותובנות שנקלטו ושהבשילו שנים אחר כך, כשהייתה לאדריכלית מקורית, למרצה (שנים רבות בבצלאל ובטכניון), לחוקרת

"זאת הסמטה היא סיידה בתכלת", סרטה של נילי פורטוגלי שונה לאחרונה בפרס הראשון בפסטיבל סרטים בין-לאומי במומביי, יש רגע אחד שנשאיר איתך גם זמן רב לאחר שצפית בו. רואים בו זוג ידיים לא צעירות מקלפות תפוח ירוק. מלאכת הקילוף המיומנת ומסלול התנועה הקבוע מייצרים שובל קליפה ארוך ומסולסל שנחת בסוף הדרך ברכות על מצע שהוכן עבורו מראש. המלאכה המדיטטיבית הזאת תימשך עוד הזמן זמן. לא פחות מ-20 תפוחים תקלף סבתא של פורטוגלי כדי להכין מהם

"זהו סרט חווייתי ורגשי, המאפשר לכל צופה להתחבר אליו בדרך משלו. לכל אחד יש/הייתה סבתא/אימא או געגועים לבית שהיה פעם או זיכרונות מימי החופש הגדול. הסרט שלי מוליך את הצופים בעקבותיי כילדה, אל המלון שבקצה הסמטה, אל הסבתא הפרטית שלי. אבל בעיניי זהו סיפור אוניברסלי ועל זמני"

דרכים אפשר יהיה לספק להם בית וסביבה איכותיים. חשוב לה לתכנן כל מעקה ומדרגה, ומיקומו של כל חלון נקבע גם בהתאם לזווית המיטבית של כניסת האור הטבעי דרכו. הוא גם מייחסת חשיבות רבה לשטח שעליו אמור להיבנות המבנה, ויוצאת לבחון אותו במטרה לחוש באופן בלתי אמצעי, לדבריה, את הקולות הסמויים והגלויים הטמונים בכל אתר, שכמו מבקש בניין המותאם ליהודיות שלו.

געגועים לבית ולזיכרונות

כמו בדרכה האדריכלית, שבמהלכה שמעה לא מעט את המשפט "ההצעה שלך מתאימה אולי לשכונות מיוחדות,

פוסטר הסרט

כמו בנווה צדק או ביפו, אבל לא לבנייה עירונית להמונים", גם כשפנתה עם הסרט היפה שלה לקרנות ולגופי שידור בארץ נתקלה פורטוגלי בסירוב. "הם אמרו לי שהסרט מיועד למיטיבי לכת, שהוא נישתי מדי. זהו כמובן קשקוש מוחלט. זה סרט שמתאים לכולם - כל אחד לפי אישיותו, טעמו או ניסיון חייו. הסרט הוקרן במקומות רבים בעולם - כך לאחרונה בדרמסלה ובניו דלהי, בהזמנתו של המתורגמן והעורר הראשי של הדללי למה, דרך הקרנות בשבדיה ובפרו ועד לסינמטק בתל אביב שבו הוקרן שמונה חודשים ברציפות. לאורך כל הדרך השתתפתי בהמון מפגשים עם קהל, ומהם למדתי שהסרט נגע ברבים מאוד".

מהו לדעתך סוד קסמו?

"זהו סרט חווייתי ורגשי, המאפשר לכל צופה להתחבר אליו בדרך משלו. לכל אחד יש/הייתה סבתא/אימא או געגועים לבית שהיה פעם או זיכרונות מימי החופש הגדול. הסרט שלי מוליך את הצופים בעקבותיי כילדה, אל המלון שבקצה הסמטה, אל הסבתא הפרטית שלי. אבל בעיניי זהו סיפור אוניברסלי ועל זמני. הממד הנוסף החשוב כאן הוא הממד החזותי: זה סרט שמשולבים בו נופי טבע וחללי מטבח משוחזרים ברוח אמצע המאה הקודמת, חצרות ובתי כנסיות, גבעות טרשים וסמטאות מתעקלות שצולמו על ידי עופר ינוב ובוועז יונתן יעקב (שצילמו את 'בופור' ואת 'עג'מי' בהתאמה, 'א'), שהפליאו להביא לסרט תמונות אמנותיות שטענו את הסרט בהמון רגש. ואפשר כמובן להתחבר לסרט דרך תוכנה שאני מעלה בו לגבי השאלה מה הופך מקום מסוים לבית, לכוה שאליו רוצים לחזור שוב ושוב".

זהו נושא שאת עוסקת בו שנים רבות.

"עוד בשלב הלימודים שלי ניסיתי להבין מה הופך מקום מסוים - חצר, כיכר, בית תפילה - בכל תרבות, מקום או זמן, למקום שבו אנשים מוצאים נחמה ושאליו הם רוצים לשוב. במחקר שלי בחנתי המון מקומות כאלה בעולם, וברור שהם נראים אחרת זה מזה, אבל התחושה האינטואיטיבית שהם מייצרים מאוד דומה. אפשר להמחיש את זה באמצעות דוגמת הארקדה, שהיא מעבר מקורה ברצף של קשתות. גם כשהיא מוצבת במקדש יפני, במסגד בקהיר או בחצר פריזאית היא מעוררת תחושה דומה, וזאת בשל העובדה שהיא מחברת ומפרידה בו זמנית בין הפנים לחוץ, ומשקפת מערכת יחסים שטבועה בנו ככני אדם בכל מקום או זמן".

ועל בסיס העקרונות הללו עשית את הסרט.

"אני לא באה מקולנוע, ועבדתי על הסרט הזה שבע שנים שבמהלכן יושבתי בארכיונים וראיתי סרטים של במאים גדולים מיפן, מגרוזיה, מאירן, מטורקיה ועוד, ולמדתי מהם. לקחתי כמה קורסים באוניברסיטת תל אביב, ובאתי לסרט הזה מצוידת בתפיסת עולם שגיבשתי ושבאמצעותה יצרתי כל פריים. כמו שאני מתכננת בית עד לרמת הפרח באדנית, ובספרים שלי בונה כל עמוד - קובעת את היחסים בין הטקסט לתמונה, בוחרת פונטים וכדומה - כך גם כאן ביקשתי ליצור מקום המתגבש כמכלול אחד מלא פרטים, שאליו נוצקו זיכרונות ילדות כמקום שאפשר לקרוא לו בית". ■